

משנה ברורה סימן תקלא

①

- (א) מצוה לגלח וכו' - כדינא שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול:
- (ב) בעיו"ט - בין קודם חצות ובין לאחר חצות לבד מע"פ דאסור להסתפר לאחר חצות כמבואר לעיל בסימן תס"ח:
- (ג) אין מגלחין במועד - וה"הנא סיפור הראש אלא שדרכן היה לגלחנא ואף דסיפור וגילוח הוא דבר של יפוי ותיקון הגוף שהוא צורך המועד אפ"ה אסרו בתוך המועד כדי שיזדרזו לגלח קודם המועדנא דאם היו מותרין לגלח בתוך המועד היו סומכין עצמן לכתחילה ע"ז ויכנסו לרגל כשהן מנוולין:
- (ד) אפילו אם גילח - דתו אין בו חשש זה שיכנס לרגל כשהוא מנוול דהא גילח עצמו גם קודם הרגל אפ"ה אסורנא משום הרואין דהרואה לא ידע שגילח עצמו ויאמר שמותר לגלח בכל גונו:
- (ה) אפילו אם היה אנוס - כגון שנאבד לו אבידה בערב הרגל או להאומן ולא היה יכול לגלח וכה"ג שארי אונסין לבד המבוארים להיתר בסעיפים שאח"ז דהני אונסיןנא מפורסמין וגלוין לכל הוא שא"א להם לגלח מקודם אבל שארי אונסין אינם מפורסמין וידועים ואם נתיר להם יבואו להתיר אף שלא מתוך אונס:
- (ו) וה"ה למי שהיה חולה - שאמרו שהחולה כשהוא מספר מכביד עליו חליו אפ"ה אין זה אונס גלוי כ"כ ויבואו להתירנא אף שלא מתוך אונס וכ"ל:
- (ז) ולא היה לו פנאי - כגון שיצא בתוך המועד או אפילו בעיו"טנא סמוך לחשיכה שלא היה לו שהות לגלח מבעוד יום:
- (ח) ומי שיצא מבית האסורים - ה"נ כשלא היה שהות לגלח בעיו"ט מבעוד יום כ"ל:
- (ט) ביד ישראל - דכיון שהיה בצער לא גילח:
- (י) שהתירו לו ברגל - דמקודם היה אסור בתגלחת ולכן הוי אנוס במה שלא גילח מקודם ויש חולקין בזהנא וס"ל דהיכי שהיה יכול לבקש ולפייס שיתירו לו קודם הרגל ולא פייס הוי פושע ואסור לגלח ברגל. ומ"מ המיקל יש לו על מי לסמוך כיון שהוא מילתא דרבנן:
- (יא) ונשאל על נדרו ברגל - ויש חולקין גסנא בזה דהוא דוקא אם לא מצא חכם להתיר נדרו עד תוך הרגל משא"כ אם לא רצה להתיר מקודם ואח"כ נמלך לא חשיב אונס. ודעת המ"א להקל בזה כדעת המחבר דלא חשבינן לפושע שהיה לו להתיר מקודם כיון שקודם הרגל לא היה כלל בדעתו להתיר נדרו ואח"כ נמלך:
- (יב) הבא ממדינת הים - דוקא ממדינת הים דמפרסמא מלתא אבל בדרך אחר לא [מ"א] ועיין במחצית השקל דה"ה משאר מקום רחוק מאד דמפרסמא מילתא (ובחידושי ריטב"א כתב כל שבא חוץ לעיר מקרי ממדינת הים ואע"פ שאינו מקום רחוק וצ"ע):
- (יג) בחול המועד - ודוקא שלא בא בישוב עד חוה"מ דאם בא בעיו"ט במקום ישוב ובא בזמן שיש עוד שהות מבעוד יום לגלח אף שלא בא לביתו עד חוה"מ אין זה אונס שהיה לו לגלח מעיו"ט בעיר ההוא. ועיין במ"א שכתב דאף כשהיה במקום ישוב בשנים או ג' ימים קודם הרגל ואח"כ בעיו"ט לא היה בישוב כגון שישב אז על הספינה ובא לביתו בחוה"מ או שבא לעיר סמוך לחשיכה ולא היה שהות ביום לגלח ג"כ מותר לגלח בחוה"מ כיון דבעיו"ט גופא היה אנוס:
- (יד) והוא שלא יצא וכו' - פי"ג דמארץ ישראל לארץ ישראל או מחו"ל לחו"ל אף ביצא לטייל שאינו דבר מצוה אפ"ה מותר לו לגלח כשלא היה פנאי לגלח מבעוד יום כיון שיציאתו ברשות היתה שלא עשה איסור בזה אבל מא"י לחו"ל אינו מותר אלא ביצא להרויח או לראות פני חבירו דהוא חשיב דבר מצוה שמותר לצאת מא"י בשביל זה משא"כ לטייל בעלמא דבכה"ג אסור לצאת מא"י לחו"ל לא התירו לו לגלח:
- (טו) קטן וכו' - דלא שייך ביה טעמא שלא יכנס למועד כשהוא מנוול דלאו בר מצוה הוא ודוקא שיש לו שער רב דמצטער ע"ז. ודוקא לקטן מותר לגלח דצורך הרגל הוא בשביל הקטן אבל לעכו"מ אסור לגלח דלא עדיף משאר מלאכות דאסור לעשותן במועד אא"כ אין לו מה יאכל [אחרונים]:
- (טז) אפילו נולד וכו' - ר"ל אף דהיה יכול לגלחו מקודם שרינא ומטעם הנ"ל ועיין בפמ"ג שמצדד דאפילו הוא בן כמה שנים כל שלא הגיע ל"ג שנים מותר לגלחו במועד וכן מוכח במ"א אך המ"א מסתפק דהיכי דהקטן נראה כגדול אפשר דאין להקל בפרהסיא:
- (יז) שרי - דהכל רואין שהוא קטן:
- (יח) בשבת ערב הרגל - דהרי לא היה יכול לגלחו ביום זה:
- (יט) ודרכו לגלח - פי' במקום שנהגין שבעלי תשובה מגלחין דעבודת גילולים דמי למת ולמצורע שטעון גילות:
- (כ) מותר לגלח במועד - אפילונא חזר בתשובה קודם הרגל והיה יכול לגלח מקודם אפ"ה שרי בדיעבד שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח:
- (כא) ליטול שפה - ביןנא במספרים ובין בתער ואפילו איננה מעכבת האכילה [אחרונים] ומי שיש לו שחין בראשו מותר לגלח השער אפילו בתער [ח"א] ועיין בבה"ל. ומותר להקזו דם שקורין קע"פ זעצין [א"ח]:

טור אורח חיים הלכות חול המועד סימן תקלא

2

אין מגלחין במועד והטעם שלא יכנס למועד כשהוא מנוול פי' שאם היה יכול לגלח במועד לא היה חושש לגלח ערב המועד ונמצא נכנס למועד מנוול ומצוה על כל אדם לגלח קודם המועד לכבוד המועד וכיון שהוא אסור לגלח במועד יהא זהיר לגלח קודם המועד ור"ת פי' כיון שזהו הטעם אם כבר גלח קוד' המועד מותר לגלח במועד וקשה מאד להתיר וגם אינו נראה כן מתוך הגמ' דאם איתא ה"ל לפורטה בהדי הנך דתנן ואלו מגלחין כי היכי דקאמר גבי כיבוס כל מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו במועד משום דאפילו אם כבסו קודם המועד הוא חוזר ומתלכלך ה"נ ה"ל לפרושי היתר דאם גלח קודם המועד אע"פ מי יודע אם גלח קודם המועד דכה"ג קאמר בגמ' על הא דבעי מי ג' שאבדה לו אבידה בערב המועד אם מותר לגלח במועד מפני שהיה אנוס שלא היה לו פנאי לגלח קודם המועד וקאמר מי יודע שהיה אנוס הלכך נראה שאין להתיר אלא לאותם שמפרש בהדיא ואלו מגלחין מי שיצא מבית השביה ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד ומי שיצא מבית האסורין ואפילו היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח אפ"ה כיון שהיה חבוש היה בצער ולא היה יכול לגלח אע"פ המנוחה בימים הקדמונים שלא היה יכול לגלח קודם שהרי הוא אסור בתגלחת וכגון שהתירו לו קודם הרגל וחל יום ל' ברגל שלא היה יכול לגלח קודם ג' שאין נידוי פחות מל' יום אבל אם נשאר בנידוי שלא ביקש שיתירו לו וברגל ביקש והתירו לו לאו אנוס הוא ואינו יכול לגלח וכן מי שנדר שלא לגלח (א) ונשאל על נדרו ברגל ג' וכיון שלא מצא מי שמתיר לו קודם הרגל אבל אם מצא ג' אלא נשאל לא והבא ממדינת הים שלא יכול לגלח קודם וכגון שהלך להרויח מזונותיו או להתעשר אבל אם לא הלך אלא לטייל לא יגלח דלאו אנוס הוא דאפשר לו שלא ילך ג' והראב"ד פירש אפילו לטייל דאמרינן לא יגלח דוקא מא"י לחוצה לארץ אבל אם הכל בחוץ לארץ או בארץ אפילו הלך לטייל יגלח:

קטן מותר לגלח בח"ה לא שנא נולד במועד ג' אלא ש' קודם לכן:

אבל שחל ז' שלו בשבת ג' ערב הרגל מותר שלא היה יכול לגלח קודם וכל אדם מותר לגלח מה שעל שפת פיו אפי' אינו מעכב עליו ומה שאצל השפה מכאן ומכאן אם מעכב עליו מגלח ג' ואם לאו לא יגלח והראב"ד כתב שאפילו מה שעל השפה לא יגלח אלא אם כן מעכב עליו ולא נהירא לא"א הרא"ש ד"ל:

שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אורח חיים סימן יג

3

שאלה: נשאלתי היום אם מותר לגלח ע"י משיחה בחוה"מ. ולפי שהיו מצטערין ביותר אלו הרגילים לגלח זקנם. והנה אסרתי לחלוטין כיון שכל הפוסקים נחלקו על ר"ת שרצה לומר שמי שגילח בערב הרגל מותר לו לגלח ברגל. והנה נתתי לבי שגברא רבה אמר מלתא אין מזיחין ולא מזניחין וק"ו דבר זה שרבינו הגדול ר"ת אמרו חייבין אנו למשכוני אדרב. והנה כל הפוסקים דחו דבריו דא"כ למה לא נזכר דבר זה במשנה ואלו מגלחין היה לו לחשוב גם מי שגילח בערב הרגל. ואומר אני אי משום זה לא איריא וגילוח יש בו איסור גם משום מלאכה אף בלי טעם שלא יכנס כשהוא מנוול, אלא שדבר זה ראוי היה להתיר משום כבוד הרגל ואסרוהו משום שלא יכנס כשהוא מנוול. ועיין בתוס' ואלו מגלחין דף י"ד ע"א ד"ה ושאר כל אדם. ועיין אליהו רבה סי' תקל"א ס"ק א'.

והנה כשאסרוהו משום שלא יכנס לרגל כו' ממילא נשאר בו ג"כ איסור מלאכה דהיה ראוי ע"פ דין להיות מותר. ואם גילח ערב הרגל שוב שיערו חכמים שאין בו ניוחין כ"כ להתיר איסור מלאכה במועד שאין כל כך צורך המועד. ואף דלא שייך שלא יכנס כשהוא מנוול מ"מ אסור משום מלאכה וא"כ מ"מ אסור. אם לא גילח ערב הרגל ואז אין ראוי לאסור משום מלאכה והיה ראוי להתיר משום לצורך המועד שיש בו צורך גדול אלא שאז אסור משום שלא יכנס כשהוא מנוול. ואם גילח ערב הרגל ואז ליכא גזירה שלא יכנס מ"מ אסור משום מלאכה. ולכך לא חשבינן להתיר במשנתנו. אבל הפרש גדול יש בין אם האיסור מצד מלאכה שאז מותר ע"י פועל שאין לו מה יאכל. ואם האיסור מצד שלא יכנס כשהוא מנוול לא מהני ע"י פועל עני. ובמשנה לא קחשיב רק מה שמותר לחלוטין ע"י כל פועל משא"כ זה מותר רק ע"י עני. ובזה אתיין שפיר דברי ר"ת ואולי גם שאר פוסקים יודו להתיר ע"י פועל עני. ואף שגם המתגלח מסייע והוא אינו עני מ"מ מסייע כזה אין בו ממש ובמועד לא אסרו אלא דבר שיש בו טורח מלאכה ומתגלח אין בסיוע שלו טורח. והרי הנה"כ התיר לאשה לומר בשבת לנכרי ליטול צפרנים. וכתב בהדיא דוקא לענין איסור הקפת הראש ריבתה התורה מסייע מדכתיב לא תקיפו לשון רבים. אבל לענין שאר איסורים מסייע כזה אין בו ממש.

זה הנלע"ד אם יסכימו רבותי ב"ד מ"ש. ואם לאו בטלה דעתי.

גם נלע"ד דאם מתירין רק ע"י פועל שאין לו מה יאכל לא שייך למגזר שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. דאטו יודע הוא קודם הרגל שיזדמן לו פועל שאין לו מה יאכל שייסמוך על זה להשהות גילוחו עד המועד. וגם לא שייך מראית העין דא"כ איך התירו כל מלאכות ע"י פועל שאין לו מה יאכל. ואולי שאר מלאכות ליכא חשש רק בשעת מלאכה ואז רואין מי העושה שהוא עני. משא"כ גילוח כשיראו אח"כ זה הולך וזקנו מגולח יסברו שנתגלח ע"י פועל שיש לו מה יאכל. ואעפ"כ דעתי להקל. כי מה שכתב הב"י בשם הגהת מיימון איסור משום דלאחר שיגלח לא יהא ניכר שגילח ערב הרגל ע"ש בב"י. אומר אני אדרבא מדברים הללו נלע"ד לחזק דברי ר"ת. שהרי עכ"פ משמע מדבריו שקודם שגילח ניכר שגילח ערב הרגל וא"כ בני עירו כבר ראוהו קודם שגילח וראו והכירו שגילח ערב הרגל ואין כאן חשש רק לארחי ופרחי שיבואו ויראו אותו שהוא מגולח מחדש במועד והם יחשדו שלא גילח ערב הרגל. וכבר ביארתי בתשובה אחרת ע"פ מה שכתב המג"א בסי' רמ"ד ס"ק ו' דבשביעית הקילו ולא חששו מפני מראית העין רק לכני עירו. ולא חששו בשביל אורחים. וכתבתי שם שעכ"פ מלאכת חוה"מ אפילו למ"ד דאורייתא קיל הוא משביעית. ובפרט גילוח הזקן לחוד שאין כאן מלאכה גמורה כל כך כמ"ש התוס' ריש אלו מגלחין וא"כ פשיטא שאין לחוש לאורחים. וגם מזה התירו כל המלאכות ע"י פועל שאין לו מה יאכל מוכח דלא חיישינן לאורחים, דמנין ידעו האורחים שפועל זה אין לו לחם לאכול.

ועוד הרי גם כיבוס אסרו מטעם שלא יכנס כשהוא מנוול. והכי תאמר שאסור לכבס ע"י פועל שאין לו מה יאכל והרי סתמא אמרו בש"ע בסי' תקמ"ב כל מלאכה מותר לעשותה ע"י פועל שאין לו מה יאכל. ואמנם בזה ג"כ יש לדחות דשם אין המראית עין רק בשעת כיבוס ואז רואין שהמכבס עני.

ולכן נלפע"ד שעכ"פ אם גילח בערב הרגל שכבר יש לנו עמוד של ברזל לסמוך על רבינו תם ואף שחלקו עליו הפוסקים כולם מ"מ ע"י פועל שאין לו מה יאכל נלע"ד להתיר. ובפרט למי שהולך ובא אצל השרים ודוכסים ורגיל לספר בכל עת שצער גדול הוא לו בגופו לגדל שער וגם ללעג ולקלס בעיני השרים. שמותר לאיש כזה לסמוך על היתר הנ"ל 21.

סמ"ג דשיעור תער בשתי שערות וא"כ הוא בכלל המשנה ב' שערות שאמרו בכל מקום ששיעורא זוטא דידהו לכל הפוסקים קריצת ציפורן שהוא פחות מזוג, א"כ לא מיבעיא כשיגלח בזוג עדיין ישארו כדי לקרוץ בציפורן כי אי אפשר ליטול בזוג בעומק כל כך א"כ פשוט שחייב אח"כ אהעברת תער, אלא אפילו אם יעבור שערות במשיחת אויר'ם שמחליק לגמרי ולא נשאר שום דבר, ביום שלאחריו כבר צמחו כ"ש כדי קריצת ציפורן והוא פשוט ואי אפשר להתיר תער אח"כ בשום אופן:

ואמנם להרמב"ם דנטילת זוג הוא הזוטר א"כ אם גילח עד כשיעור נטילת זוג שוב ישחית בתער, אך לעומת זה הלא לרמב"ם אין שיעורו בב' שערות ואינו נכלל בלשון מתני' ב' שערות שאמרו בכל מקום ולא נאמרו שיעורים הללו בתער וכו' נב"י הנ"ל. ואני אוסיף אי אין קבלה על השיעור א"כ הסברא נוטה דחייב עליו, דהרי תער לא כתיב בקרא אלא לא תשחית וחז"ל אמרו [מכות כ"א ע"א] אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער ולא במספרים, וא"כ ממנ"פ אי נימא דשערות הנשארים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דלית', הרי השחית והיינו בתער ולא במספרים כעין תער אלא תער ממש שהרי גילוח והשחית, אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה א"כ המשחית אחריו חייב, ואפילו להסמ"ג דס"ל דבעי ב' שערות וגם ס"ל שיעורא זוטא היא זוג מ"מ ל"ל אין למדין מן הכללות במקום שלא נאמר בהן חוץ, כי סברא הנ"ל נכונה וסמ"ג דעת יחיד ומי יסמוך עליו במלקות דאורייתא:

והנה בענין תגלחת בחול המועד, הגאון בנב"י קמא חא"ח סי' י"ג התיר לא' ההולך בין השרים [ע"ש בסוף התשובה] בהוראת שעה לגלח בחה"מ לסמוך אר"ת באם גילח ערב הרגל יגלח בחה"מ ע"י עני שאין לו מה יאכל ולחשדא לא חייש כמ"ש שם באורך, וחלקו עליו גאוני דורינו והגאון מ"ה צבי אב"ד דק"ק בערלין ז"ל בס' בנין אריאל במס' מ"ק השיב תשובה נוצחת דהא באנשי משמר נמי תנינן כה"ג [תענית ט"ו ע"ב] ולימא נמי אם גילחו ערב משמרתם מותרים לגלח במשמרתם ומתני' סתמא קתני והתם ליכא למימר משום איסור מלאכה, ועוד ראי' ברורה שאנשי משמר אסורים להסתפר אפילו גלחו ערב משמרתם, דאי ס"ד לא נאסרו אלא כשפשעו ולא נסתפרו ערב משמרתם א"כ במס' מ"ק י"ז ע"ב דבעי למימר כהן ששלמה משמרתו ברגל יגלח ברגל, וקשה אמאי כיון שפשע ולא גילח ערב משמרתו נתיר לו לגלח ברגל, אע"כ צ"ל אפילו גילח ערב משמרתו אסור לגלח במשמרתו ולא פלוג רבנן אע"ג דליכא איסור מלאכה וה"ה בחול המועד, אלו דברי הגאון ז"ל ודפח"ח. וטעמא נ"ל, דחיישינן למראית עין וחשדא, אע"ג דמייתי הגאון נב"י מירושלמי דמס' שביעית דמייתי מג"א [סי' רמ"ד סק"ו] יע"ש בביאור, התם מילתא אחריתי כל בני עירו יודעים שיש לו בית השלחין והאורחים בראותם זה מוליך זבלו בפרהסיא ואינו בוש מפני בני עירו ש"מ ידוע ומפורסם לבני עירו שיש לו בית השלחין דאל"כ לא שבקי ליה בני עירו למיעבד איסור בפרהסיא, אבל הכא הלא כל בני העיר יתגלחו ע"ז העני שאין לו מה יאכל והאורחים יחשדו כל בני העיר שפורצים גדר חכמים, מה תאמר גם כל האורחים יהיו מגלחים ע"י העני שאין לו מה יאכל כי לא יחדל אביון א"כ בטלת איסור גילוח חול המועד מכל וכל, ומזה הטעם לבד יש לאסור שלא תשתכח תקון חכמים בזה כמו שמצינו [עירובין ע"א ע"ב] שלא תשתכח תורת עירוב מהתינוקות: והנה בנב"י תנינא סי' צ"ט ק' ק"א נראה שהרגיש בחולשת הלכה זו וכתב שלא רצה להדפיסו רק מטעם הכמוס, ואני הולך רכיל ומגלה סוד, כי בעל"ה רבו המשחיתים בעם בתער ואם יגדל זקנם בחול המועד יהיה כדי לכוף ראש לעיקר ושוב אחר י"ט ישחיתוהו בתער ועוברים על כמה לאוין דאורייתא, ע"כ טוב להתיר איסור דרבנן בחה"מ שלא יצמחו השערות כ"כ, ולטעמיה אזיל שלא מצא תשובה מספקת להשוואל בסי' פ' הנ"ל ודחאו כמבואר למעיין שם, אך לפמ"ש לעיל שעכ"פ לא יצאו מידי מלקות המשחיתים בעם דאפילו יגלחו ערב י"ט האחרון מ"מ עד מוצאי י"ט יצמחו כדי קריצת ציפורן ויתחייבו א"כ למיעקר תקנת חכמים בכדי לא עקרינן, ומכ"ש ליראי ה' ולחושבי שמו שאינם משחיתים זקנם למה יגלחו בחה"מ ויעברו על איסור דרבנן בגילוי פנים ובחזוק יד על מגן:

ואעתיק לשוני בגליון ש"ע א"ח סי' תקל"א: עיין ס' יד דוד רפ"ג דמ"ק [י"ד ע"א ד"ה כדתנן] מייתי כמה שו"ת שהקשו מ"ט לא התירו לגלח ערב יום טוב האחרון כמו אנשי משמר ע"ש, משמע פשיטא להגאונים לאיסור אלא שהקשו מ"ט, ולפע"ד איסור שנאסר מפני כבוד י"ט לא הותר מפני ניוויל שזהו כבודו של י"ט שיכנס בי"ט אחרון מנוול, משא"כ אנשי משמר שאיסור גלוחם מפני כבוד מקדש אתי ניוויל דשבת ודחי ליה:

וראה והביטה כי הגאון נודע ביהודה המתיר לא כתב אלא להוראת שעה להולכים בין השרים ולפני מלכים יתיצבו, אלא שכתב שהיה ראוי שלא להדפיס ולפרסם היתר זה ברבים שלא ילמדו להקל לולי שחשב שקולא זו הוא גדר תורה לדעתו ומ"מ לא כתב פסק להחליט גילוח היתר בחה"מ בזה"ז, וטעם בזה כי נהי אם יראו ת"ח וגודרי גדר להפר תורה לפי הזמן והמקומות, יתקבצו וישאו ויתנו פה אל פה או במכתבים ולכשיסכימו יפרסמו במכתבים ויחתמו תחתיו גדולי פארי הזמן כך עלתה במחשבתנו להתיר איסור דרבנן פלוני מטעם כך וכך, וכעין תקנת הקהלות ור"ת בסוף ספר תשו' מהר"מ בפראג וכהנה, אבל יחיד בדורו אפילו הוא חסון כאלונים וכגובה ארזים גבהו ודבריו כראי מוצקים לא יכון להתיר אפילו מנהג קטן ממנהגי ישראל, היום יאמר הוא כך וידפיסנו ויפרסמנו ומחר יאמר אחר כך בסברות חלשות צנומות דקות עד שיתירו איסור דאורייתא, כאשר אירע בעל"ה בזמנינו כי רבו פריצי הדור והעמידו חזון לומר הלא גילוח חה"מ כמה מאות שנים נהגו אבותינו איסור ונצטערו ונתנוולו ועתה התירו פרושים את הדבר, כן נמי נבוא ונתיר לחלל שבת בפרהסיא בעל"ה, והקולר תלוי אח"כ בהגורמים, ומשל"ה לא התיר הגאון נב"י בפרהסיא ומ"מ נכשלו בה, ע"כ שומר נפשו יזהר וישמור ה' רגלי חסידיו מלכד:

משה"ק סופר מפפד"מ

מרדכי מסכת מועד קטן הלכות חול המועד

5

[רמז תתלה] הלכות חול המועד:

ת"ר את חג המצות תשמור לימד על חה"מ שאסור בעשיית מלאכה הכי איתא פרק אין דורשין אומר ר"ת דכל הני קראי דאסרי מלאכה בחה"מ אינה אלא אסמכתא בעלמא דאי מדאורייתא לא היו חכמים מחלקין בין דבר האבד לדבר שאינו אבד (*הג"ה) אע"ג דאמר' לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך אי זו מלאכה אסורה מיהו א"א שהיו חכמים מקילין ל"כ אי הוי דאורייתא (*ע"כ הגה"ה) והא דאמרין לקמן לא מיבעיא ימי אבלו (דמלאכה) דמדרבנן הוא ושרי אלא אפילו חולו של מועד דמדאורייתא כו' י"ל דלאו דוקא דאורייתא אלא שיש סמך מדאורייתא וה"ר אליעזר ממיץ כתב בס"י דחולו של מועד אסור מדאורייתא:

[רמז תתלו] [דף ב] ועושין כל צרכי רבים ירושלמי אלו הן צרכי רבים דנין דיני ממונות ודיני נפשות ופודים השביין וערכין וחרמין ופודין הקדשות ומפרקין המנעל מע"ג האימום אבל לא מחזירין אותו וה"נ תניא בתוספתא דפרקין:

וכתב ראב"ה לא ידענא אמאי חשיב פדיון שבויים שהרי אפי' בשבת מותר ונ"ל למנות ולטלטל כסף הפדויים:

הורה ר"י [רמז תתלז] שמותר לרחוץ בחול המועד כי דרך לרחוץ בכל יום ואינו דומה לתיקון צפרנים שאסור לתקנם במועד מפני שהיה מנוול בימים הראשונים של מועד אסור לתקנם בימים אחרונים של מועד. וגם תגלחת אסור בחה"מ מפני שהיה מנוול בראש המועד. אבל רחיצה מותרת וגם כל הנאת רחיצה. ואין להביא ראייה מוהתקדשתם שאדם חייב לטהר עצמו ברגל כי לא על רחיצה נאמר אלא על טומאה נאמר שהרי [*כתיב] כל ישראל חברים ועליו כתיב והתקדשתם שחייב אדם לטהר עצמו ערב הרגל מטומאתו כדאמרין ישראלית חופפת וטובלת ערב הרגל וכהנת אינה חופפת אלא טובלת. ועוד יש להביא ראייה שמותר לרחוץ בחה"מ מספ"ק דע"ז דקאמר מרחץ ישראל ששכרו לעכ"ם אסור מפני שנקראת על שמו ומסיק בגמרא [בחה"מ] לדידן נמי שרי ופירש"י לדידן נמי שרי להחם מרחצאות בחה"מ אלמא מותר לרחוץ בחה"מ:

[רמז תתלת] ועוד השיב ר"י הנני החותם משיב לשואל על צדוק הדין נראה לי שראוי לאומרו על המת בבית הקברות אפי' כשקוברין אותו ב"ט. כי למה לא יצדק דין שמים ב"ט כמו בחול. כי צדוק הדין אין בו משום הספד שלא יהא ראוי לומר אפי' ב"ט של רגלים וכ"ש ברה"ה שהוא יום הדין ובמת נקבר בחול המועד ראיתי במחזור ויטרי שיסדו זקני ה"ר שמחה שהיה מתלמידי רש"י ז"ל שכתב בהלכות אבל שפעם אחד אירע שהיו ב' בני אדם מוחין בידם מלומר צדוק הדין ועמד רש"י ואמר עליו צדוק הדין וקדיש ומ"מ אין אני רואה לחלק בין חה"מ וי"ט בדבר הזה ושלום יצחק בר' שמואל גם השיב [רמז תתלט] ה"ר שמחה מויטרי דמותר לחוף ולסרוק ראשו בחה"מ. ואין לאוסרו משום תלישת שיער דהשתא גילוח שרי לבא מבית השביה ועל כל אדם לא נאסר אלא כדי שלא יכנס לרגל כשהם מנוולים לחוף ולסרוק מיבעיא וכן מותר לרחוץ בחמין בחולו של מועד כדפרישית לעיל. ואומר ר"י [רמז תתמ] דה"ה אבל לאחר ז' שמותר בכל אלו אע"פ שנעשה לתענוג. וכבר שאל רבינו יהודה מפריש אל ר"י אם יש בדבר איסור והשיב אפילו מנהג ליכא. והיינו טעמא משום דאע"פ שסורק ראשו ומסיר נימין לא דמי לגילוח ותספורת דלהסיר נימין המדולדלין קא מכויך.

[דף ד] [רמז תתמא] כותל הגוה לרה"ר סותר ובונה. פ"י דהכי הלכתא דכותל חצר שנפרץ מותר לבנותו כדרכו מפני הגנבים פן יגנבו את כליו. והוא שהכותל סמוך לרה"ר או כיוצא בו דאיכא למיחש לגנבי אבל (*אם) כותל בין ב' חצירות ושכני ישראל דליכא למיחש לגנבי אסור לבנותו כדרכו אלא שלא כדרכו כגון צר בצרור ואינו טח בטיט או הוצא ודפנא דתרוייהו אינו קבוע. ואף כי יש לחוש לגנבי כמו בסמוך לרה"ר אינו מותר לבנותו כדרכו אלא כנפרץ מאיליו אבל לסתור ולבנותו אסור אפילו רעוע וגוה דלא התירו לסתור ולבנות אלא כגוה לרה"ר מפני סכנת נפשות וה"ה אם היה מקום שהגנב בא על עסקי נפשות ואיכא למיחש לסכנת נפשות נראה לר"י דמותר אף לסתור ולבנות כותל חצר אם היא רעועה וגוה.

וכותל גינה מותר לבנותו שלא כדרכו כגון צר בצרור והוצא ודפנא ובלבד שלא יכוון מלאכתו במועד שלא ימתין עד המועד כדי לעשותו במועד. אך אם נתעצל שהיה סבור שהיה יכול להמתין עד אחר המועד לא מיקרי כוון מלאכתו:

לשון התוס' [דף ח] [רמז תתמב] לא יעורר על מתו ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום ירושלמי הא דתניא אישן אבל בחדש מותר אי זהו חדש ואי זהו יישן חדש בתוך שלשים יום ישן לאחר שלשים יום וטעמא דלא שייך זכרון צער במת בחדש דבלאו הכי זכור הוא:

[רמז תתמג] אין מערכין שמחה בשמחה. בירושלמי יליף לה מדכתיב מלא שבוע זאת ונתנה לך וגו' מלא שבוע של לאה שלא להתערב שמחה של זו בזו ומ"ה נהגו הראשונים שלא לעשות נישואי שני בנות או שני אחים או אח ואחות ביחד. ואפי' [בנכריות] הראשונים היו

רבינו חננאל מסכת מועד קטן דף יד עמוד א

6

ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים ומבית השביה והיוצא מבית האסורין כו'. מ"ט כדתנן אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס ואמרינן מה טעם שלא יכנסו למשמרתן מנוולין דכיון דיודעין דאסורין לכבס אף הן מספרין ומכבסין מקודם ונכנסין מתוקנין ומגוהצין. הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל מנוולין. בעי ר' ירמיה אבדה לו אבידה ערב הרגל כיון דטרוד הוא באבידתו אנוס הוא ומותר לספר ולכבס במועד או דלמא כיון דלא מוכחא מלתא כמו השביה ובית האסורים לא. ועלתה בתיקו. פירוש יאמרו כל הסריקין אסורין כו' הא לגבי מצה בפסח איתמר דאסרו רבנן לעשות מצות סרוקות מפני שהאשה שוהה עליהן ומחמצתן ואמרו בייתוס עושה בדפוס שאין שם שהייה אלא בפעם אחת קובעה בדפוס ונמצאת המצה מצויירת ומתמהינן התם יאמרו כל הסריקין אסורין סריקי בייתוס מותרין מי יודע כי בדפוס נעשו הכא נמי יאמרו הכל אסורין לספר ולכבס וזה האיש מותר אבל מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו בחולו של מועד. כי איזורו מוכיח עליו כלומר כשרואין אדם ערום תגור איזור ורוחץ חלוקו כל רואיו יודעין שאין לו אלא חלוק אחד: הבא ממדינת הים. מתניתין דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות אמר רבה לשוט פי' לשוט כמטייל וכמשתעשע כלומר שלא לצורך דברי הכל אסור למזונות כלומר יצא למדינת הים ודחוק לבקש מחיה דברי הכל מותר. כי פליגי ר' יוחנן כשיצא להרויחא פירוש להתעשר כלומר לסחור ולהרויח. ר' יוחנן ליה לשוט דהא בכאן מחייתו מצויה ואסיר ורבנן מדמו לה ליוצא בבקשת מזון ומותבינן עליה. אמר ר' נראין דברי ר' יהודה שיצא שלא ברשות ונראין דברי חכמים שיצא ברשות ואי אמרינן לא פליגי אלא בהרויחא קשיא (ד) ר' יוחנן ואמר נראין דברי ר' יהודה בהרויחא מכלל דפליגי רבנן עליה ועוד נראין דברי חכמים אלא פליגי אפי' לשוט. והאמרת לשוט דברי הכל אסור. ופרקינן הכי קאמר נראין דברי ר' יהודה לחכמים. ומודה להו כשיצא שלא ברשות ומאי ניהו למזונות שאף ר' יהודה לא חלק אלא בהרויחא וק"ל כסתמא דמתני' דשרי אפי' מאן דנפיק להרויחא וכן אמר הגאון זצ"ל. אמר שמואל קטן הנולד ברגל מגלחין אותו במועד אין לך בית אסורין גדול ממעי אמו. איני שאם נולד קודם המועד